

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชากรไทยประมาณร้อยละ 75 ของประชากรทั้งหมดมีอาชีพทางด้านเกษตรกรรม ผลผลิตทางการเกษตรกรรมส่วนใหญ่ยังพึ่งพาธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องน้ำ จะเห็นได้จากการที่เกษตรกรส่วนใหญ่ ยังอาศัยน้ำฝนในการทำการเกษตรเนื่องจากระบบชลประทาน มีเพียงร้อยละ 18.5 ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด¹ ประกอบกับการพัฒนาแหล่งน้ำที่ผ่านมาได้เน้นการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ ซึ่งผลการดำเนินงาน พบว่า ยังขาดการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ และขาดโครงการต่อเนื่องที่เหมาะสม ทำให้เกิดการใช้น้ำที่ขาดประสิทธิภาพ กล่าวคือ สามารถใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรได้เพียงร้อยละ 15 ทั้ง ๆ ที่มีศักยภาพในการใช้ประโยชน์ได้ถึงร้อยละ 60-70² ในปัจจุบันรัฐบาลจึงหันมาสนใจกับการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กเพิ่มมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-พ.ศ. 2534) รัฐบาลได้กำหนดแนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำในชนบท โดยเน้นการปรับปรุงประสิทธิภาพในการใช้น้ำ และการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กให้มีทั่วถึงในทุกพื้นที่ที่มีศักยภาพ ดังนั้นโครงการฝายประชาอาสา จึงถูกจัดตั้งขึ้นมาเพื่อการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กในชนบท ด้วยความร่วมมือของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย และสถาบันแหล่งน้ำและสิ่งแวดล้อม คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยมีวัตถุประสงค์ต้องการให้เกษตรกรในชนบทมีน้ำเสริมการทำงานหรือมีน้ำใช้ทำนาสำหรับเวลาที่ฝนขาดช่วงในฤดูฝน และในฤดูแล้งก็อาศัยน้ำในการเพาะปลูกพืชฤดูแล้ง ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรหลังฤดูการทำนา อันเป็นการช่วยแก้ปัญหาความยากจนในชนบทและปัญหาแรงงานอพยพเข้าไปทำงานในเมือง รวมทั้งช่วยลดปัญหาการว่างงานตามฤดูกาล ซึ่งในระยะแรกของการก่อสร้างฝายได้เน้นในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

---

¹ ศูนย์สถิติการเกษตร, สถิติการเกษตรของประเทศไทยปีเพาะปลูก 2529/30, สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, เอกสารสถิติการเกษตร เลขที่ 375, พ.ศ. 2530.

² สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่หก พ.ศ. 2530-2534, สำนักนายกรัฐมนตรี, หน้า 129.

เพราะ เป็นพื้นที่ที่มีปัญหาการขาดแคลนน้ำมากกว่าภาคอื่น ๆ ซึ่งในระยะต่อไปก็จะให้มีการสร้าง
ฝายครอบคลุมทั่วทุกภาคของประเทศ

สำหรับจังหวัดที่เป็นโครงการนำร่อง(Pilot project)ของโครงการฝายประชาอาสา
มี 2 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดนครราชสีมา โดยลุ่มน้ำที่ถูกเลือกเป็นพื้นที่
โครงการในจังหวัดอุบลราชธานี คือ ลุ่มน้ำห้วยข้าวสาร ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 3 อำเภอ ได้แก่
กิ่งอำเภอสำโรง อำเภอเดชอุดม และอำเภวารินชำราบ ส่วนจังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ ลุ่มน้ำ
ห้วยยาง ในเขตอำเภอบัวใหญ่

อำเภอบัวใหญ่ เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดนครราชสีมา ที่ประสบกับปัญหาการขาดแคลน
น้ำในการอุปโภคและบริโภค ซึ่งปัญหาดังกล่าวเห็นเด่นชัดมากในช่วงฤดูแล้งของแต่ละปี ประกอบ
กับเป็นอำเภอที่มีศักยภาพที่เหมาะสมสำหรับการสร้างฝาย กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2530 ได้มีการขุด
ลอกลุ่มน้ำห้วยยาง บริเวณลำห้วยใหญ่ ในโครงการอีสานเขียวเป็นระยะทาง 17 กิโลเมตร เพื่อ
แก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำในอำเภอดังกล่าว จึงได้มีการสร้างฝายประชาอาสาในบริเวณลุ่มน้ำ
ห้วยยาง ทำให้สามารถกักเก็บน้ำไว้ใช้ได้ตลอดทั้งปี โดยในช่วงฤดูการทำนา เกษตรกรได้ใช้น้ำ
สำหรับเสริมการทำนาในช่วงฝนทิ้งช่วง ส่วนหลังฤดูทำนา เกษตรกรในบริเวณลุ่มน้ำห้วยยาง ได้
ใช้น้ำสำหรับทำการเพาะปลูกผัก ทั้งเพื่อไว้บริโภคและเพื่อขาย ซึ่งในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า การ
ผลิตผักในบริเวณลุ่มน้ำห้วยยาง ถือได้ว่าเป็นแหล่งการผลิตผักที่สำคัญที่สุดในเขตอำเภอบัวใหญ่

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่า การผลิตผักไม่ว่าจะเป็นในอดีตหรือปัจจุบันนั้น เกษตรกร
ในบริเวณลุ่มน้ำห้วยยางมักประสบกับปัญหาที่สำคัญ 2 ประการ คือ ประการที่ 1 ปัญหาการเลือก
ชนิดผักที่จะเพาะปลูกว่าควรจะเป็นเลือกปลูกผักชนิดใด จึงจะได้ผลตอบแทนดีที่สุด และ ปัญหาประการ
ที่ 2 ได้แก่ ปัญหาการเลือกช่วงระยะเวลาที่เหมาะสมในการเพาะปลูกว่าควรจะเป็นปลูกในช่วง
เวลาใด ที่จะทำให้ผลผลิตสามารถจำหน่ายได้ในราคาที่ดี โดยสาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้
เกิดปัญหาดังกล่าว ก็เนื่องจากเกษตรกรยังขาดความรู้เกี่ยวกับเรื่องการเคลื่อนไหวของราคาและ
การตลาดของผักแต่ละชนิด ดังนั้น เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวและเพื่อให้การบริหารและการวางแผน
ผลิตลุ่มน้ำห้วยยางมีประสิทธิภาพมากขึ้น สิ่งที่ควรได้รับการศึกษาถึง ก็คือ การศึกษาราคาของผัก
และการตลาดในชนบท เพราะนอกจากจะช่วยในการวางแผนการผลิตของเกษตรกรให้สอดคล้อง
กับความต้องการของตลาด และช่วยในการวางแผนการบริโภคผักได้อย่างเหมาะสมแล้ว ยังเป็น
ประโยชน์ในการเสนอแนะการปรับปรุงการตลาดของผักในบริเวณลุ่มน้ำห้วยยาง ให้มีประสิทธิภาพ
มากขึ้นกว่าเดิม

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1.2.1 เพื่อศึกษาโครงสร้างการผลิต ราคาของผัก และการตลาดในชนบท
- 1.2.2 เพื่อศึกษาส่วนเหลือจากการตลาด (Marketing margins) ของผัก และวัดประสิทธิภาพในการดำเนินการของกิจกรรมการตลาด
- 1.2.3 เพื่อคำนวณหาค่าดัชนีของความไม่มีเสถียรภาพ (Instability index) ในราคาของผัก
- 1.2.4 เพื่อศึกษาพฤติกรรมการณ์เคลื่อนไหวราคาของผัก

1.3 ขอบเขตการศึกษาและวิธีการวิเคราะห์

1.3.1 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาราคาของผักและการตลาดในชนบทครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาเฉพาะในเขตลุ่มน้ำห้วยยาง อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีพื้นที่รับน้ำประมาณ 174 ตารางกิโลเมตร และมีความยาวของลำน้ำประมาณ 101.60 กิโลเมตร ประกอบด้วยลำน้ำใหญ่ 2 สาย คือ ลำห้วยยางและลำห้วยใหญ่ ซึ่งในขณะนี้ฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ไทย-นิวซีแลนด์) จำนวน 5 ฝ่ายได้ดำเนินการก่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว (เริ่มสร้างเมื่อ 7 มกราคม พ.ศ. 2531 สร้างเสร็จเมื่อ 28 เมษายน พ.ศ. 2531) โดยผักที่ทำการศึกษามีทั้งหมด 10 ชนิดคือ แดงกวา หอมแบ่ง ผักกาดขาว มะเขือเทศ ถั่วฝักยาว ผักบุ้งจีน กะหล่ำปลี ผักคะน้า พริกขี้หนู (พันธุ์หัวเรือ) และ มะเขือเปราะ ผัก 8 ชนิดแรกเป็นผักที่นิยมปลูกกันมากในลุ่มน้ำห้วยยาง ส่วนผัก 2 ชนิดสุดท้ายไม่ได้มีการเพาะปลูกในบริเวณลุ่มน้ำห้วยยาง กล่าวคือ พริกขี้หนูนิยมปลูกกันมากที่ ตำบลหัวเรือ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ส่วนมะเขือเปราะนิยมปลูกกันมากที่ บ้านเต่าหนอ ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น สาเหตุที่ต้องทำการศึกษาผัก 2 ชนิดหลัง ก็เนื่องจากต้องการให้การศึกษาครั้งนี้มีข้อเปรียบเทียบมากกว่าที่จะศึกษาเฉพาะผักที่ผลิตในบริเวณลุ่มน้ำห้วยยาง ซึ่งทำให้เกษตรกรมีทางเลือกในการผลิตผักเพิ่มมากขึ้น

1.3.2 วิธีวิเคราะห์

เพื่อให้เป็นตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้านี้ จึงใช้วิธีวิเคราะห์ทั้งเชิงพรรณนาความ (Descriptive) และเชิงปริมาณ (Quantitative) โดยการวิเคราะห์เกี่ยวกับการศึกษาโครงสร้างการผลิต ราคาของผัก และการตลาดในชนบท ได้เน้นการใช้วิธีวิเคราะห์เชิงพรรณนาความ (Descriptive) ส่วนการวิเคราะห์เกี่ยวกับส่วนเหลือจากการตลาด การวัดประสิทธิภาพในการ

ดำเนินการของกิจกรรมตลาด ดัชนีของความไม่มีเสถียรภาพ และพฤติกรรมการเคลื่อนไหวของราคา ได้เน้นการใช้วิธีวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative)

1.4 ประมวลผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

(1) กรมส่งเสริมสหกรณ์ กองวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร³ ได้ทำการศึกษาเรื่อง "การผลิตพืชผักในฤดูแล้ง ตำบลแต่และตำบลตาเกษ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ปี 2525/26" โดยศึกษาถึงลักษณะการผลิตพืชผักที่ปลูกในช่วงฤดูแล้ง โครงสร้างการตลาด วิธีการตลาดและผลการดำเนินงานของตลาดพืชผักที่ปลูกช่วงฤดูแล้ง สำหรับข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เกษตรกรในพื้นที่โครงการ และพ่อค้าพืชผักในตลาดอำเภอเมือง อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ และพื้นที่ใกล้เคียง โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ลักษณะการผลิตโดยทั่วไปของเกษตรกรตำบลแต่และตำบลตาเกษ มีการใช้พื้นที่ทำการเพาะปลูกในช่วงฤดูแล้ง เท่ากับร้อยละ 5.38 และ ร้อยละ 6.10 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด ตามลำดับ พืชผักที่เพาะปลูกในฤดูแล้งของตำบลทั้งสอง ได้แก่ แดงโม ถั่วฝักยาว ฝักเขียว หอมแดง พริกขี้หนู มะเขือเปราะ และพืชผักอื่น ๆ ระยะเวลาที่ทำการเพาะปลูกพืชในฤดูแล้ง จะเริ่มประมาณเดือนตุลาคมถึงเดือนเมษายน โดยการจำหน่ายผลิตผลของเกษตรกรตำบลแต่ จะนำผลิตผลไปจำหน่ายร้อยละ 86.30 ของผลิตผลที่ผลิตได้ และผลิตผลที่นำออกจำหน่ายมาก คือ ถั่วฝักยาว ส่วนเกษตรกรตำบลตาเกษ นำผลิตผลไปจำหน่ายร้อยละ 78.52 ของผลิตผลที่ผลิตได้ และผลิตผลที่นำออกมาจำหน่ายมาก คือ ฝักเขียว สำหรับลักษณะโครงสร้างการตลาด พบว่า ผลิตผลของเกษตรกรในอำเภอกุทุมพรพิสัย และเกษตรกรอำเภอเมือง จะถูกนำออกสู่ตลาดโดยผ่านพ่อค้าคนกลาง ได้แก่ พ่อค้าชายส่งหรือพ่อค้าท้องถิ่นแหล่งผลิต พ่อค้าท้องถิ่นในเมือง พ่อค้าตัวแทนหรือนายหน้า พ่อค้าเร่หรือจร มีเพียงผลิตผลบางส่วนที่เกษตรกรนำออกจำหน่ายในตลาดด้วยตนเอง โดยตลาดที่รองรับผลิตผลที่สำคัญ ได้แก่ ตลาดในจังหวัดสุรินทร์และตลาดอำเภอศรีสะเกษ ส่วนตลาดในกรุงเทพมหานครนั้นมีความสำคัญเฉพาะบางพืชเท่านั้น เช่น แดงโม หอมแดง เป็นต้น การซื้อขายผลิตผลของเกษตรกรส่วนใหญ่จะเป็นการซื้อคละ ไม่มีการแบ่งเกรด ซึ่งทำให้ได้รับราคาต่ำ สำหรับในด้านวิธีการตลาดปรากฏว่า แดงโม ถั่วฝักยาว ส่วนมากถูกนำไปจำหน่ายในตลาดจังหวัดสุรินทร์ ที่เหลือจะ

³ กรมส่งเสริมสหกรณ์ กองวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร, การตลาดพืชผักในฤดูแล้งตำบลแต่ และตำบลตาเกษ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ 2525/26, เอกสารเศรษฐกิจการเกษตร เลขที่ 6, กองวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กุมภาพันธ์ 2529.

ถูกนำไปจำหน่ายในตลาดอุทุมพรพิสัยและตลาดอำเภอเมืองศรีสะเกษ สำหรับผักเขียว พริกชี้หนู และมะเขือเปราะ มีการนำเข้ามาจำหน่ายจากจังหวัดนครราชสีมา ส่วนมะละกอ มีการนำเข้ามาจากอำเภอตำบับพะยอม จังหวัดราชบุรี และหอมแดงมีตลาดรองรับที่สำคัญ คือ ตลาดอำเภอเมืองศรีสะเกษและตลาดกรุงเทพมหานคร และผลจากการศึกษาการตลาดพืชผักในฤดูแล้ง พบว่าแดงโม ผักเขียว พริกชี้หนู สามารถขยายตลาดออกไปได้ สำหรับพืชที่ไม่ควรทำการขยายการเพาะปลูก คือ ถั่วฝักยาวและหอมแดง ส่วนพืชที่ควรขยายการเพาะปลูก ถ้าสามารถทำได้ คือ มะละกอ สำหรับมะเขือเปราะ ถ้าสามารถเปลี่ยนแปลงช่วงเวลาการเพาะปลูก ให้ผลผลิตออกในช่วงเดือนพฤษภาคม ถึง เดือนตุลาคม ก็สมควรส่งเสริมให้ทำการเพาะปลูก

(2) อภิสัทธี อิศริยานุกูล จำเนียร บุญมา และ สุภาณี อรรถจินดา⁴ ได้ทำการศึกษาเรื่อง "เศรษฐกิจการผลิตและการจำหน่ายผักแถบชานเมืองกรุงเทพมหานคร ปีการผลิต 2517" โดยศึกษาลักษณะการผลิต ปัญหาและอุปสรรคในการผลิต และจำหน่าย รวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาเหล่านั้นด้วย ซึ่งผลการศึกษา พบว่า การผลิตผักที่เป็นการค้าแถบชานเมืองกรุงเทพมหานคร มีการทำกันตลอดปีมานานแล้ว ในปัจจุบันมีขนาดของฟาร์มอยู่ระหว่าง 4-30 ไร่ โดยมีขนาดฟาร์มเฉลี่ย รายละ 10.3 ไร่ ชาวสวนส่วนใหญ่ยังต้องเช่าที่ดินจากผู้อื่น ผู้ที่มีที่ดินเป็นของตนเองมีไม่เกินร้อยละ 20 สำหรับในการใช้ที่ดิน พบว่า ในรอบปีหนึ่งสามารถเพาะปลูกผักได้ตั้งแต่ 2-5 รุ่น ผักที่นิยมปลูกกันมี 4 ชนิด ได้แก่ กะหล่ำปลี กะหล่ำดอก คะน้า และผักกาดขาว คิดเป็นเนื้อที่ร้อยละ 90 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด ส่วนการจำหน่ายผักของชาวสวน พบว่า ร้อยละ 82 ของชาวสวนจำหน่ายให้แก่พ่อค้าท้องถิ่น ส่วนที่เหลือร้อยละ 18 จำหน่ายแก่พ่อค้าขายส่งกรุงเทพมหานคร สำหรับปัญหาที่ชาวสวนผักประสบอยู่ มีทั้งปัญหาการผลิตและการจำหน่าย โดยปัญหาการผลิต ได้แก่ ต้นทุนการผลิตสูง ปัญหาเช่าที่ดินเพาะปลูกไม่ได้ แรงงานในครอบครัวมีน้อย ส่วนปัญหาการจำหน่าย ได้แก่ ปัญหาพ่อค้ากดราคาซื้อ ราคาผักขึ้นลงบ่อยครั้งไม่สม่ำเสมอ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชาวสวนบางส่วนเปลี่ยนไปทำอาชีพอื่น อย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่ยังต้องการให้รัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยแก้ไขปัญหานั้น เช่น ลดราคาปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืช การจัดตั้งกลุ่มชาวสวนผัก และปรับปรุงการขนส่ง เป็นต้น

⁴ อภิสัทธี อิศริยานุกูล จำเนียร บุญมา และ สุภาณี อรรถจินดา , เศรษฐกิจการผลิตและการจำหน่ายผักแถบชานเมืองกรุงเทพมหานคร ปีการผลิต 2517 , ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร คณะเศรษฐศาสตร์และบริการธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, รายงานการวิจัยฉบับที่ 21, เมษายน 2519.

(3) เรืองโร โตกฤษณะ และ สมพร อิศวิลานนท์⁵ ได้ทำการศึกษาเรื่อง "ระบบตลาดสินค้าผลไม้ ระบบตลาดสินค้าพืชผัก" โดยศึกษาถึงโครงสร้างการผลิต ระบบตลาด ต้นทุน การตลาด ส่วนเหลือการตลาด และมาตรการนโยบายของรัฐ ซึ่งจากผลการศึกษา พบว่า ปัญหาพื้นฐานของระบบตลาดผักเกิดขึ้น เพราะพืชผักเป็นสินค้าที่เน่าเสียง่าย ความสดไม่คงทน มีความเสี่ยงสูงทั้งทางด้านคุณภาพ ความสด และความผันผวนของราคา วิธีการตลาดจึงจำเป็นต้องผ่านคนกลาง ที่มีประสิทธิภาพและมีความชำนาญทางด้านการค้า การใช้ระบบขายประจำเป็นเครื่องมือลดความเสี่ยงประการหนึ่งของผู้ค้า เมื่อบวกกับประสบการณ์ความชำนาญและขนาดของธุรกิจของผู้ที่เป็นผู้ค้าเดิมอยู่แล้ว ทำให้การเข้ามาของผู้ค้าใหม่ โดยเฉพาะในตลาดกลางเดิมเป็นไปได้ยาก หากจะลดอำนาจการค้าของพ่อค้าขายส่งปากคลองตลาดลง ด้วยการสร้างตลาดกลางใหม่ขึ้น จำเป็นต้องคำนึงถึงปัญหาของความสามารถทางการค้าของผู้ค้าหน้าใหม่ ที่จะเข้ามาแข่งขันกับผู้ค้าเดิม ซึ่งในสภาพที่เป็นอยู่ตลาดพืชผักต้องให้บริการการค้าที่มีความสามารถ ผลตอบแทนที่ตกอยู่กับผู้ให้บริการนี้จึงค่อนข้างสูง

(4) จีรพรรณ กุลติลิก และคณะผู้ดำเนินการวิจัย⁶ ได้ศึกษาเรื่อง "อุตสาหกรรมการเกษตร และการพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นในชนบท : กรณีอุตสาหกรรมผักและผลไม้บรรจุกระป๋อง" โดยศึกษาถึงประเภทและขนาดของผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น จากการมีโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปผักและผลไม้บรรจุกระป๋องที่เข้ามาตั้งในท้องถิ่นชนบท ตัวประกอบและกลไกของการแพร่ขยายของผลประโยชน์ การสนองตอบของระบบเศรษฐกิจท้องถิ่น และสถานการณ์ของอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจระหว่างกลุ่มชนต่าง ๆ ที่เป็นผู้ได้ประโยชน์และเสียประโยชน์ ข้อมูลที่ใช้วิเคราะห์ได้จากการออกแบบสอบถามเกษตรกรทั้ง 3 ประเภท คือ เกษตรกรผู้ปลูกพืชผักผลไม้ส่งโรงงาน เกษตรกรผู้ทำงานปลูกพืชผักผลไม้ในไร่ของโรงงาน และเกษตรกรที่อยู่บริเวณใกล้เคียงและมีได้ปลูกพืชผักผลไม้ส่งโรงงาน โดยท้องที่ที่ใช้ในการสำรวจ มี 4 จังหวัด คือ ลำพูน ลำปาง เชียงใหม่ และเชียงราย สำหรับวิธีที่ใช้วิเคราะห์ได้ใช้วิธีการของ non-parametric ตลอด

⁵ เรืองโร โตกฤษณะ และ สมพร อิศวิลานนท์ , ระบบตลาดสินค้าผลไม้ ระบบตลาดสินค้าพืชผัก , ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, รายงานผลการศึกษานโยบายราคาและการตลาดสินค้าเกษตร เล่มที่ 5 , สิงหาคม 2523.

⁶ จีรพรรณ กุลติลิก และ คณะผู้ดำเนินการวิจัย , อุตสาหกรรมการเกษตรและการพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นในชนบท : กรณีอุตสาหกรรมผักและผลไม้บรรจุกระป๋อง , ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กุมภาพันธ์ 2525.

จนการใช้แผนภาพประกอบการวิเคราะห์ ผลของการศึกษาพบว่า การตั้งโรงงานอุตสาหกรรมดังกล่าว ได้มีส่วนช่วยเสริมสร้างการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น เพราะได้มีการซื้อผลิตผลจากเกษตรกรโดยตรง ช่วยขจัดปัญหาด้านการกตราคาผลิตผลของผู้ค้าคนกลาง เป็นการสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาของรัฐด้านนโยบายประกันราคาพืชผลเกษตรด้วย และทางด้านสาธารณูปโภค แม้ว่าโรงงานจะสร้างขึ้นสำหรับโรงงานใช้ก็ตาม แต่ก็ยังมีผลได้ทางอ้อมแก่คนในท้องถิ่น ในด้านนำความเจริญมาสู่ท้องถิ่น สำหรับการศึกษาซึ่งได้แยกกลุ่มชนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมเป็น 3 กลุ่ม ดังกล่าวข้างต้น พบว่า มีผลกระทบและผลตอบสนองจากการมีโรงงานมาตั้งแตกต่างกันออกไป โดยการได้รับประโยชน์ของกลุ่มชนต่าง ๆ มีมากน้อยต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มที่ได้รับประโยชน์โดยตรงมากที่สุด คือ เกษตรกรผู้ทำงานในไร่ของโรงงาน ซึ่งทำให้มีรายได้ประจำจากการทำงาน โดยค่าตอบแทนแรงงานแตกต่างกันบ้างในจังหวัดต่าง ๆ อยู่ระหว่าง 19.33-24.50 บาทต่อวัน ส่วนเกษตรกรผู้ปลูกพืชผักหรือผลไม้ส่งโรงงาน ได้รับผลประโยชน์โดยตรงในด้านที่ทำให้มีตลาดประจำที่จะรับซื้อผลิตผล นอกจากนั้นเกษตรกรกลุ่มนี้แม้จะไม่ได้ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการมีโรงงานอุตสาหกรรม แต่ยังคงได้รับผลประโยชน์ทางอ้อม คือ สามารถขายผลผลิตและสัตว์เลี้ยงได้มากขึ้น ทั้งนี้เพราะเมื่อโรงงานอุตสาหกรรมมาตั้งในท้องถิ่นทำให้เกษตรกรทั่ว ๆ ไปและผู้ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมมีรายได้ดีขึ้น ความต้องการในสินค้าอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ย่อมเพิ่มขึ้นด้วย สำหรับผลกระทบทางด้านความสัมพันธ์ของเกษตรกรกับโรงงานอุตสาหกรรมและอำนาจในการต่อรอง จะแตกต่างกันไปตามประเภทของเกษตรกรนั่นเอง

1.5 แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์

1.5.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) ได้จากการออกภาคสนามร่วมกับเจ้าหน้าที่ของสถาบันแหล่งน้ำและสิ่งแวดล้อม คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยอาศัยการสัมภาษณ์และจากแบบสอบถาม ในพื้นที่โครงการและพื้นที่อื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้

1.5.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ได้จากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

- กรมการค้าภายใน
- กรมส่งเสริมการเกษตร
- กรมเศรษฐกิจการเกษตร
- กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์
- สำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา
- สำนักงานเกษตรอำเภอบัวใหญ่
- สำนักงานเกษตรอำเภอมืองอุบลราชธานี
- สำนักงานเกษตรจังหวัดอุบลราชธานี
- สำนักงานเกษตรอำเภอมืองขอนแก่น

- สำนักงานเกษตรจังหวัดขอนแก่น
- สำนักงานพาณิชย์จังหวัดนครราชสีมา
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
- ห้องสมุดตามหน่วยงานและในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทราบถึงโครงสร้างการผลิต โครงสร้างราคา และการตลาดของผักในชนบท

1.6.2 ทราบถึงประสิทธิภาพในการดำเนินการของกิจกรรมการตลาด ทั้งนี้เพื่อจะได้พิจารณาเสนอแนะการปรับปรุงกิจกรรมการตลาดต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

1.6.3 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการผลิตและการจำหน่ายพืชผักชนิดต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด

1.6.4 เพื่อใช้เป็นส่วนหนึ่งในการวางแผนและจัดการในการพัฒนาลุ่มน้ำห้วยยาง อำเภอบัวใหญ่ โดยจัดทำเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาอำเภอและจังหวัด และใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและจัดการในการพัฒนาลุ่มน้ำขนาดเล็กแหล่งอื่น ๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.7 องค์ประกอบของวิทยานิพนธ์

สำหรับการศึกษาราคาของผักและการตลาดในชนบท ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 6 บท โดยในแต่ละบทประกอบด้วยสาระสำคัญ ดังนี้ คือ

บทที่ 1 บทนำ กล่าวถึงความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการศึกษา ขอบเขตของการศึกษา วิธีการวิเคราะห์ ประมวลผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา และองค์ประกอบของวิทยานิพนธ์

บทที่ 2 แนวความคิดและเค้าโครงทฤษฎี กล่าวถึงแนวความคิดและเค้าโครงทางทฤษฎีที่ใช้วิเคราะห์ราคาของผักและการตลาดในชนบท

บทที่ 3 สภาพทั่วไปของลุ่มน้ำห้วยยางและการผลิตพืชผักในบริเวณดังกล่าว

บทที่ 4 ราคาของผักและการตลาดในชนบท

บทที่ 5 ผลการวิเคราะห์ กล่าวถึง ผลการวิเคราะห์ส่วนเหลือมการตลาด การวัดประสิทธิภาพในการดำเนินกิจกรรมทางการตลาด การคำนวณหาดัชนีความไม่มีเสถียรภาพ และพฤติกรรมการเคลื่อนไหวของราคา

บทที่ 6 สรุปและข้อเสนอแนะ